

Sygn. akt I CSK 45/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 czerwca 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Władysław Pawlak (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Grzegorz Misiurek

SSN Anna Owczarek

Protokolant Ewa Krentzel

w sprawie z powództwa W. G., H. O., J. G., G. G., A. G. i M. G.

przeciwko Republice Serbii

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 19 czerwca 2018 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 8 maja 2017 r., sygn. akt VI ACa (...),

uchyla zaskarżony wyrok w punktach III oraz IV i w tym zakresie sprawę przekazuje Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego, zaś w pozostałej części skargę kasacyjną odrzuca.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 23 września 2009 r. Sąd Okręgowy w W. oddalił wniosek strony pozwanej Republiki Serbii o odrzucenie pozwu W. G., H. O., J. G., G. G., A. G. i M. G. o zapłatę wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości budynkowej przy Alejach (...) w W. Zażalenie strony pozwanej zostało oddalone postanowieniem Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 17 listopada 2009 r., VI ACz (...).

Wyrokiem z dnia 3 września 2015 r. Sąd Okręgowy w W. zasądził od strony pozwanej Republiki Serbii na rzecz powódki W. G. kwotę 17 611 751,30 zł z ustawowymi odsetkami od kwoty 17 362 897,81 zł od dnia 21 lutego 2009 r., od kwoty 98 813,16 zł od dnia 29 lipca 2009 r. i od kwoty 150 040,33 zł od dnia 4 kwietnia 2011 r. do dnia zapłaty, natomiast na rzecz powodów H. O., J. G., G. G., A. G. i M. G. kwoty po 682 791,52 zł z ustawowymi odsetkami od kwoty 433 938,03 zł od dnia 21 lutego 2009 r., od kwoty 98 813,16 zł od dnia 29 lipca 2009 r. i od kwoty 150 040,33 zł od dnia 4 kwietnia 2011 r. do dnia zapłaty, tytułem wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z budynku położonego w W. przy Alejach (...) w okresie od 1 stycznia 1996 r. do 12 marca 2010 r.

Powyższe rozstrzygnięcie zapadło w następującym stanie faktycznym: Nieruchomość składającą się z działki nr 37/2 z obrębu 5-05-07 zabudowaną budynkiem nabyła w 1927 r. L. F. Nieruchomość została objęta działaniem dekretu z dnia 26 października 1945 r. o własności i użytkowaniu gruntów na obszarze m.st. Warszawy (dalej: „dekret”), w związku z czym grunt przeszedł na własność gminy m.st. Warszawy, a od 1950 r. na własność Skarbu Państwa, zaś budynek - stosownie do art. 5 dekretu nadal stanowił własność L. F. W dniu 27 listopada 1947 r. L. F. złożyła na podstawie art. 7 dekretu wniosek o przyznanie jej prawa własności czasowej do gruntu. Jednak orzeczeniem administracyjnym z dnia 30 stycznia 1950 r. Prezydent m.st. Warszawy odmówił przyznania wnioskodawczyni własności czasowej gruntu i stwierdził przejście budynku przy Al. (...) na własność gminy m.st. Warszawy. Odwołanie L. F. nie zostało uwzględnione przez Ministra Budownictwa, który decyzją z dnia 25 lipca 1950 r. utrzymał w mocy orzeczenie administracyjne z dnia 30 stycznia 1950 r.

W 1947 r. przedmiotowy budynek został przekazany przez ówczesne władze m.st. Warszawy Federacyjnej Ludowej Republice Jugosławii i stał się siedzibą ambasady tego kraju oraz jego następców prawnych - od 1963 r. Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii, od 1992 r. Federalnej Republiki Jugosławii, od 2003 r. Serbii i Czarnogóry, a od czerwca 2006 r. do dnia wydania go powodom, co nastąpiło 13 marca 2010 r., Republiki Serbii.

Decyzją z dnia 22 lipca 1993 r. Minister Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa stwierdził nieważność orzeczenia administracyjnego Prezydenta m.st. Warszawy z dnia 30 stycznia 1950 r. i decyzji Ministra Budownictwa z dnia 27 lipca 1950 r. Decyzją z dnia 30 czerwca 2000 r. Starosta Powiatu Warszawskiego ustanowił na rzecz L. F. prawo użytkowania wieczystego gruntu przy Al. (...) w W. Decyzja Starosty została utrzymana w mocy decyzją Wojewody Mazowieckiego z dnia 18 kwietnia 2002 r. W dniu 13 maja 2005 r. Miasto Stołeczne Warszawa zawarło z L. F. umowę o oddanie gruntu w użytkowanie wieczyste.

Umową notarialną z dnia 28 października 2005 r. L. F. sprzedała powodom udział po 1/100 części w prawie własności przedmiotowego budynku. Następnie w dniu 26 września 2006 r. L. F. i powodowie zawarli notarialną umowę częściowego zniesienia współwłasności, na podstawie której każdy z powodów stał się współwłaścicielem budynku przy Al. (...) w udziałach po 1/6 części.

W dniu 30 grudnia 2005 r. L. F. złożyła w Sądzie Rejonowym w W. skuteczny wniosek o zawezwanie do próby ugodowej w przedmiocie zapłaty na jej rzecz przez poprzednika prawnego Republiki Serbii wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z tego budynku w okresie od 30 grudnia 1995 r.

L. F. zmarła 7 października 2007 r. a jej następcą prawnym testamentowym jest powódka W. G.

Wyrokiem zaocznym z dnia 9 kwietnia 2008 r. Sąd Okręgowy w W. nakazał Republice Serbii - Ambasadzie Serbii w W. wydanie powodom nieruchomości położonej w W. przy Al. (...).

Sąd pierwszej instancji uznał, że Republika Serbii jest legitymowana biernie w tej sprawie, gdyż posiadaczem tego budynku była w okresie od 1 stycznia 1996 r. do 4 czerwca 2006 r. Serbia i Czarnogóra (do 2003 r. funkcjonująca pod nazwą

Federalnej Republiki Jugosławii), natomiast od 5 czerwca 2006 r. do 31 maja 2009 r. Republika Serbii, która jest wyłącznym następcą prawnym Serbii i Czarnogóry, co potwierdza nota Ministerstwa Spraw Zagranicznych Republiki Serbii, sankcjonująca sukcesję osobowości międzynarodowo - prawnej Związku Państwowego Serbii i Czarnogóry przez Republikę Serbii. W ocenie Sądu Okręgowego posiadanie pozwanej i jej poprzedników prawnych miało charakter zależny, na co wskazuje też uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 marca 2014 r. wydane w sprawie, w której Republika Serbii domagała się stwierdzenia zasiedzenia przedmiotowej nieruchomości. Dlatego podstawę prawną zasądzenia wynagrodzenia za bezumowne korzystanie stanowiły przepisy art. 230 k.c. w zw. z art. 225 k.c.

Sąd Okręgowy wskazał, że przedmiotowy budynek był budynkiem w rozumieniu art. 5 dekretu z dnia 26 października 1945 r. o własności i użytkowaniu gruntów na obszarze m.st. Warszawy. Jakkolwiek był on uszkodzony w czasie wojny, to nie podlegał rozbiórce, a tylko został częściowo odbudowany.

W ocenie Sądu pierwszej instancji strona pozwana i jej poprzednicy prawni w okresie objętym żądaniem pozwu byli posiadaczami w złej wierze, bowiem od co najmniej 1994 r. mieli oni świadomość braku przysługiwania im do tego budynku jakiegokolwiek tytułu prawnego. Wiedzę w tej materii powzięła oficjalnie w 1995 r. na podstawie noty władz polskich. Stan świadomości pozwanej w kolejnych latach uległ pogłębieniu.

Sąd Okręgowy nie uwzględnił podniesionego przez pozwaną zarzutu przedawnienia, który zresztą mógł dotyczyć roszczenia jedynie za okres 1996-1999 (pozew w tej sprawie powodowie wnieśli w 2009 r.), gdyż zawezwanie do próby ugodowej z dnia 30 grudnia 2005 r. doprowadziło do przerwania biegu przedawnienia. Z kolei odnosząc się do zarzutu potrącenia obejmującego wierzytelność poprzedników prawnych pozwanej z tytułu poniesionych nakładów na ten budynek Sąd wskazał, że zarzut ten nie mógł odnieść zamierzonych skutków prawnych, gdyż pełnomocnik strony pozwanej miał umocowanie tylko do dokonywania czynności procesowych, a nie także materialno-prawnych, w tym do złożenia oświadczenia materialno-prawnego o potrąceniu. Poza tym,

przedstawiona do potrącenia wierzytelność nie była wymagalna, skoro w momencie jej zgłoszenia budynek nie został jeszcze wydany powodom. Wreszcie strona pozwana nie wykazała następstwa prawnego po Socjalistycznej Federacyjnej Republice Jugosławii.

Sąd Okręgowy nie podzielił zarzutu nadużycia prawa (art. 5 k.c.) opieranego przez pozwaną na tezie, że stała się ofiarą nieuregulowanego stanu prawnego przedmiotowej nieruchomości i działała w dobrej wierze. Według Sądu pierwszej instancji również powodowie stali się ofiarą tzw. dekretu warszawskiego. Powodowie nie mogą być uznani za bezpodstawnie wzbogaconych, skoro przez ok. 60 lat byli bezprawnie pozbawieni własności i możliwości czerpania korzyści. Żądanie pozwu obejmuje jedynie niewielką część z tego okresu, a pozwana korzystała z budynku od 1947 r. To powodowie zostali pokrzywdzeni arbitralną decyzją władz, zaś pozwana przez większą część okresu posiadania korzystała z obiektu bezpłatnie.

W wyniku apelacji strony pozwanej Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 8 maja 2017 r. prostując z urzędu nazwisko powódki M. G., zmienił wyrok Sądu Okręgowego w W. w ten tylko sposób, że oddalił powództwo W. G. odnośnie do ustawowych odsetek za okres od dnia 21 lutego 2009 r. do dnia 2 września 2015 r. od kwoty 17 611 751,30 zł, a w przypadku powodów H. O., J. G., G. G., A. G. i M. G. oddalił powództwo w zakresie ustawowych odsetek za okres od dnia 21 lutego 2009 r. do dnia 2 września 2015 r. od kwot po 433 938,16 zł, a w pozostałej części apelację oddalił.

Wyjaśniając podstawy faktyczne przypisania pozwanej złej wiary posiadania, Sąd drugiej instancji zwrócił uwagę, iż władze polskie poinformowały Republikę Serbii i Czarnogóry w 1995 r., iż jej tytuł cywilnoprawny do nieruchomości przy Al. (...) nie jest uregulowany, a nadto później była informowana o toczących się postępowaniach w przedmiocie zwrotu nieruchomości jej właścicielom. Z chwilą uchylecia decyzji dekretowej (1993 r.), poprzedniczka prawna powodów odzyskała własność nieruchomości budynkowej, a tym samym Skarb Państwa utracił prawo do władania nieruchomością. Po ustanowieniu na rzecz poprzedniczki prawnej powodów prawa użytkowania wieczystego gruntu i przekazania jej posiadania,

weszła ona w stosunek łączący poprzednio Skarb Państwa z pozwaną, w istocie był to stosunek bezumowny, gdyż nie zostały zawarte z pozwaną ani z jej poprzednikami prawnymi umowy dające pozwanej tytuł prawny do gruntu. Okoliczność, że Państwo Polskie w stosunkach dyplomatycznych nadal akceptowało korzystanie przez pozwaną z tej nieruchomości, nie ma znaczenia dla przyjęcia złej wiary pozwanej co do cywilno-prawnej podstawy korzystania z nieruchomości powodów.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego nota Ministerstwa Spraw Zagranicznych Republiki Serbii stwierdzająca, że Republika Serbii jest spadkobiercą międzynarodowej osobowości prawnej - Związku Państwowego Serbii i Czarnogóry dotyczy stosunków dyplomatycznych, a nie cywilno-prawnych, jednakże niezależnie od kwestii następstwa prawnego za okres, w którym Serbia posiadała nieruchomość wspólnie z Czarnogórą, Serbia odpowiada za zobowiązania z tym związane na podstawie art. 370 k.c. jako jeden z dłużników solidarnych, a kwestia rozliczenia pomiędzy Serbią i Czarnogórą nie ma znaczenia w tej sprawie.

Zarzut potrącenia również i w ocenie Sądu drugiej instancji nie zasługiwał na uwzględnienie, gdyż nie zostało zgłoszone przez pełnomocnika skutecznie oświadczenia o potrąceniu w znaczeniu materialno-prawnym ze względu na procesowe skutki udzielonego przez pozwaną pełnomocnictwa, a także z uwagi na procesowe jedynie skutki pełnomocnictwa udzielonego przez powodów pełnomocnikowi, któremu to oświadczenie zostało złożone. Ponadto, nie zostało wykazane następstwo prawne pozwanej po Jugosławii.

Sąd Apelacyjny w pełni podzielił stanowisko Sądu Okręgowego co do bezzasadności zarzutu przedawnienia roszczenia oraz zarzutu nadużycia przez powodów prawa na skutek wytoczenia niniejszego powództwa.

Częściowe uwzględnienie apelacji związane było z przyjęciem przez Sąd drugiej instancji wymagalności zwaloryzowanego świadczenia na datę wyrokowania.

W skardze kasacyjnej strona pozwana zaskarżając wyrok Sądu Apelacyjnego w pkt I, III i IV, wniosła o jego uchylenie, zniesienie postępowania przed Sądami obu instancji i odrzucenie pozwu, ewentualnie jego uchylenie i zmianę wyroku Sądu pierwszej instancji przez oddalenie powództwa, ewentualnie

uchylenie tego wyroku z przekazaniem sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Zarzuciła: nieważność postępowania polegającą na merytorycznym rozstrzygnięciu sprawy pomimo braku jurysdykcji krajowej oraz pomimo przysługiwania pozwanej absolutnego immunitetu jurysdykcyjnego (dyplomatycznego), co stanowi rażące naruszenie prawa procesowego, tj. art. 1099 § 1 i 2 k.p.c. w zw. z art. 1113 k.p.c. oraz art. 1111 § 1 pkt 3 oraz § 2 pkt k.p.c.; naruszenie prawa materialnego, tj., art. 230 k.c. w zw. z art. 225 k.c. i art. 224 § 2 k.c. i art. 6 k.c. przez wadliwe stwierdzenie legitymacji biernej pozwanej w zakresie roszczenia z tytułu bezumownego korzystania z nieruchomości: a) jako posiadacza zależnego nieruchomości w sytuacji, gdy pozwana była jedynie jej dzierżycielem zgodnie z art. 338 k.c., względnie władającym w ramach imperium publicznego (polskiego Skarbu Państwa), skoro zgodnie z oceną prawną Sadu Najwyższego zawartą uzasadnieniu postanowienia z dnia 13 marca 2014 r., sygn. akt I CSK 47/13, w sprawie o zasiedzenie przedmiotowej nieruchomości, władztwo państwa obcego wobec przekazanej nieruchomości przedstawicielstwa dyplomatycznego doznaje ograniczeń i nigdy nie może być przekształcone w posiadanie samoistne bez zgody państwa przyjmującego (posiadacza samoistnego); b) przez uznanie pozwanej za legitymowaną biernie za cały objęty żądaniem pozwu okres rzekomego posiadania w złej wierze jako następcy prawny nieistniejących już państw byłej Jugosławii oraz Związku Państwowej Serbii i Czarnogóry wyłącznie na podstawie nie mającej waloru umowy międzynarodowej, zwykłej i objętej tajemnicą dyplomatyczną noty MSZ Republiki Serbii w sytuacji, gdy w tej sprawie nie udowodniono istnienia sukcesji ogólnej lub chociażby syngularnej pozwanej w zakresie tzw. pasywów, tj. odpowiedzialności opartej na bezumownym korzystaniu z przedmiotowego budynku po nieistniejących już państwach; c) przez uznanie, iż powodowie weszli w stosunek prawny bezumownego korzystania z nieruchomości z pozwaną w momencie ustanowienia prawa użytkowania wieczystego na rzecz powódki i przekazania jej posiadania przedmiotowej nieruchomości, a więc dopiero z chwilą zawarcia notarialnej umowy ustanowienia tego prawa, co nastąpiło w dniu 13 maja 2005 r.; art. 370 k.c. wskutek uznania, iż pozwana wraz z Czarnogorą posiadała przedmiotową nieruchomość wspólnie w okresie przed proklamowaniem

przez Czarnogórę niepodległości, w związku z czym zachodzi solidarna odpowiedzialność pozwanej wraz z Czarnogórą, w sytuacji, gdy przed pozwaną posiadaczem nieruchomości było całkowicie odrębne, nieistniejące już państwo Związek Państwowy Serbii i Czarnogóry jako samodzielny byt państwowy, a nie jako współwłaściciel w częściach idealnych czy ułamkowych, bowiem wcześniej oba odrębne państwa Serbii i Czarnogóry nie istniały; art. 225 k.c. w zw. z art. 7 k.c. przez przyjęcie, że strona pozwana była posiadaczem w złej wierze, wyłącznie na podstawie przedstawionej przez powodów tajnej noty dyplomatycznej polskiego MSZ z dnia 23 sierpnia 1995 r., w sytuacji, gdy jej treść dotyczy relacji dyplomatycznych oraz zasady wzajemności odnośnie do przekazanych przez pozwaną i RP nieruchomości pod siedziby dyplomatyczne i nie ma w niej mowy o konieczności wydania budynku na rzecz Skarbu Państwa lub o roszczeniach powodów; art. 224 § 2 k.c. w zw. z art. 225 k.c. i art. 22 ust. 3 Konwencji Wiedeńskiej o stosunkach dyplomatycznych z dnia 18 kwietnia 1961 r. przez uznanie, iż możliwe jest kierowanie roszczenia uzupełniającego wobec podmiotu, co do którego powodom nie przysługiwało roszczenie windykacyjne, albowiem budynek będący przedmiotem tej sprawy wykorzystywany był w okresie objętym żądaniem pozwu wyłącznie na potrzeby misji dyplomatycznej, a zatem powodom nigdy nie przysługiwało skuteczne wobec Republiki Serbii roszczenie windykacyjne, gdyż budynek chroniony był immunitetem dyplomatycznym; art. 498 § 2 k.c. w zw. z art. 499 k.c. przez uznanie, że nie doszło do skutecznego złożenia oświadczenia o potrąceniu wierzytelności Republiki Serbii z tytułu nakładów z wierzytelnością powodów; art. 224 § 2 k.c. w zw. z art. 225 k.c. przez uznanie, iż dochodzone roszczenie jest zasadne w sytuacji, gdy nie można domagać się wynagrodzenia za korzystanie z budynku wybudowanego wyłącznie na koszt Jugosławii, bowiem bez odbudowy budynku dokonanej przez Jugosławię nie byłoby możliwości czerpania korzyści w okresie objętym żądaniem pozwu, a instytucja wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości jako roszczenie uzupełniające jest pochodną instytucji bezpodstawnego wzbogacenia i nie można mówić o bezpodstawnym wzbogaceniu pozwanej, skoro całość substancji budynkowej była wyłącznie efektem prac i wydatków Jugosławii z przełomu lat 40 i 50 XX wieku; art. 123 § 1 k.c. w zw. z art. 1134 k.p.c. (w pierwotnym brzmieniu) w zw. z art. 209 k.c.

przez błędne uznanie, iż złożony w dniu 30 grudnia 2005 r. wniosek o zawezwanie nieistniejącego podmiotu „Federacyjnej Republiki Serbii i Czarnogóry” do próby ugodowej w sprawie o wydanie nieruchomości doprowadził do skutecznego przerwania biegu przedawnienia roszczenia oraz, że wniosek ten został prawidłowo doręczony pozwanej, a także wadliwe uznanie, że wniosek - skierowany wyłącznie przez L. G. spowodował przerwanie biegu terminu przedawnienia roszczenia także powodów ad. 2-6; art. 224 § 2 k.c. w zw. z art. 225 k.c. przez zasądzenie na rzecz powodów ad. 2-6 wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości od dnia 1 stycznia 1996 r., podczas gdy brak było po ich stronie legitymacji czynnej w tym czasie, gdyż nigdy nie nabyli skutecznie od Luciany Gawrońskiej wierzytelności o wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z nieruchomości za okres sprzed umów sprzedaży udziału w prawie własności z 2005 r. i zniesienia współwłasności z 2006 r., a nadto w chwili wydawania wyroku przez Sąd pierwszej instancji nie miała zdolności prawnej osoba wskazana w sentencji jako G. – S., albowiem w tym czasie posługiwała się zmienionym już nazwiskiem „G.”, a informacja o zmianie nazwiska była znana powodom przed zamknięciem przewodu przed Sądem Okręgowym; art. 358¹ § 3 k.c. przez akceptację nieuzasadnionego dokonania przez Sąd pierwszej instancji zwaloryzowania wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości, w sytuacji braku istotnej zmiany siły nabywczej pieniądza wskutek zdarzeń nadzwyczajnych i braku jakiegokolwiek dowodu, że doszło do takiej istotnej zmiany.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Jurysdykcja. Instytucja immunitetu jurysdykcyjnego państwa nie jest uregulowana w prawie wewnętrznym Polski, jak również Polska nie jest stroną obowiązujących konwencji międzynarodowych normującą tę instytucję prawną.

W projekcie kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r. przewidziano, że wytoczenie powództwa przeciwko obcemu państwu będzie dopuszczalne w sprawach o nieruchomości położone w Polsce lub o najem albo dzierżawę takich nieruchomości, w sprawach, w których obce państwo występowałoby jako spadkobierca lub zapisobierca, a także w sprawach dotyczących przedsiębiorstwa prowadzonego w kraju przez państwo obce.

Immunitet państwa dzieli się na immunitet jurysdykcyjny i immunitet egzekucyjny. We współczesnym piśmiennictwie prawniczym zagranicznym, jak i w orzecznictwie sądów zagranicznych przy podejściu do instytucji immunitetu państwa dominuje koncepcja wyróżnienia czynności władczych państwa (*de iure imperia*) i czynności cywilnoprawnych (*de iure gestionis*). W sferze szeroko rozumianej działalności dyplomatycznej na terenie innego kraju dotyczącej spraw wynikających z aktów podejmowanych w ramach *imperium*, państwo obce korzysta z pełnego (absolutnego) immunitetu jurysdykcyjnego. Sądy krajowe nie mogą więc kwestionować ważności i legalności oficjalnych aktów lub działań suwerennego państwa (jeśli państwo to lub jego rząd zostały uznane przez państwo sądu) podejmowanych na jego własnym terytorium, zgodnie z tzw. doktryną aktu państwa. Uzasadnieniem dla immunitetu państwa jest zasada *par in parem non habet imperium*. Immunitet państwa obejmuje wszelkie czynności władcze państwa, zgodnie bowiem z podstawowym swoim celem ma ochraniać kompetencje państwa na terytorium innego kraju.

Druga sfera aktywności państwa obcego odnosi się do sfery działalności cywilnej i handlowej, czyli do zwykłego obrotu cywilnego i gospodarczego. W szczególności chodzi o sprawy, których przedmiotem są prawa rzeczowe na nieruchomościach położonych na obszarze państwa *fori* (sądu) i roszczenia związane z nieruchomościami. Zgodnie bowiem z prawem międzynarodowym państwo jest uprawnione do rozstrzygania spraw z udziałem innego państwa w zakresie, w jakim dotyczą one praw na nieruchomościach, co jest uzasadnione tym, że władztwo nad nieruchomościami może być skutecznie wykonywane wyłącznie przez państwo, w skład którego terytorium one wchodzi. W tego rodzaju sprawach państwu obcemu w państwie sądu nie przysługuje immunitet jurysdykcyjny.

Sąd Najwyższy wyraził aprobatę dla immunitetu ograniczonego (funkcjonalnego) państwa obcego stwierdzając, że immunitet nie dotyczy działań organów państwa w zakresie obrotu cywilnoprawnego. Przy ocenie kryterium pozwalającego na postawienie dystynkcji pomiędzy działaniem państwa obcego w sferze *gestionis* i *imperium*, trzeba odwoływać się do charakteru konkretnego działania. Zatem istnienie immunitetu jurysdykcyjnego państwa łączy się

w okolicznościach sprawy z działaniem, którego władna jest dokonać jedynie władza publiczna korzystająca z atrybutów państwa (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 25 maja 2007 r., I CSK 6/97, OSNC 2008, nr 7-8, poz. 90, z dnia 13 marca 2008 r., III CSK 293/07, OSNC ZD 2009 nr B, poz. 33, z dnia 13 marca 2014 r., I CSK 47/13, OSNC 2015, nr 2, poz. 25). Państwo obce może więc działać jako podmiot prawa prywatnego (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2000 r., I PKN 562/99, OSNP 2000, nr 19, poz. 723, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 listopada 2003 r., I CK 380/02, nie publ.).

W stanie faktycznym niniejszej sprawy, z uwagi na przedmiot sporu - wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z nieruchomości zajmowanej na cele placówki dyplomatycznej dochodzone przeciwko państwu obcemu (Republice Serbii) przez osoby fizyczne - podmioty prawa prywatnego, stronie pozwanej nie przysługuje immunitet jurysdykcyjny. W konsekwencji zarzucona przez stronę pozwaną nieważności postępowania przed Sądami obu instancji oparta na naruszeniu art. 1099 § 1 i 2 k.p.c. w zw. z art. 1113 k.p.c. oraz art. 1111 § 1 pkt 3 oraz § 2 pkt k.p.c. nie zasługuje na uwzględnienie. Powodowie objęli żądaniem pozwu czas, w którym byli właścicielami nieruchomości budynkowej, a nie Skarb Państwa. Wobec czego, strona pozwana nie może wywodzić braku jurysdykcji krajowej z faktu obowiązywania w stosunkach pomiędzy RP a Republiką Serbii zasady wzajemności w udostępnianiu nieruchomości na cele dyplomatyczne oraz z charakteru władania ograniczonego i realizowanego w ramach imperium polskiego Skarbu Państwa. Innym zaś zagadnieniem jest ocena tej problematyki z punktu widzenia świadomości strony pozwanej co do przysługiwania jej w związku z zasadą wzajemności prawa do zajmowania przedmiotowej nieruchomości. Ma ona znaczenie dla ewentualnej kwalifikacji dobrej wiary posiadania strony pozwanej, a nie dla ustalenia zakresu immunitetu jurysdykcyjnego.

W postępowaniu rozpoznawczym ograniczenie immunitetu państwa następuje przez zastosowanie kryterium obiektywnego, jakim jest charakter aktywności państwa będącej przyczyną sporu. Natomiast w postępowaniu egzekucyjnym do urzeczywistnienia koncepcji immunitetu ograniczonego dochodzi przeważnie przy pomocy kryterium mieszanego subiektywno-obiektywnego

w postaci przeznaczenia przedmiotów majątkowych, do których ma być skierowana egzekucja. W postępowaniu rozpoznawczym badanie immunitetu jurysdykcyjnego skupia się na ocenie, czy zachowanie obcego państwa należy do sfery *imperium* czy *gestionis*, zaś w postępowaniu egzekucyjnym najistotniejsze znaczenie ma to, czy egzekucja może być prowadzona z przedmiotu, do którego ją skierowano. Zatem, egzekucja jest dopuszczalna w stosunku do majątku państwa nie przeznaczonego na cele publiczne oraz, rzecz jasna, jeżeli postępowanie dotyczy czynności *de iure gestionis*.

Zakres immunitetu jurysdykcyjnego państwa nie zawsze pokrywa się z zakresem immunitetu egzekucyjnego. Może się bowiem zdarzyć, że w konkretnej sprawie, ze względu na charakter działalności państwa, który implikuje spór, państwu nie będzie przysługiwał immunitet jurysdykcyjny, jednak możliwość egzekucji zasądzzonego świadczenia majątkowego będzie ograniczona ze względu na immunitet egzekucyjny państwa. Zgodnie z art. 22 ust. 1 Konwencji Wiedeńskiej z dnia 18 kwietnia 1961 r. o stosunkach dyplomatycznych (Dz. U. z 1965 r. Nr 37, poz. 232) pomieszczenia misji są nietykalne, a funkcjonariusze państwa przyjmującego nie mogą do nich wkraczać, chyba, że uzyskają na to zgodę szefa misji.

Strona pozwana, poprzez powoływanie się na niemożliwość wyegzekwowania roszczenia windykacyjnego ze względu na nietykalność pomieszczeń misji dyplomatycznej, nie może jednak zasadnie wywodzić istnienia immunitetu jurysdykcyjnego w zakresie dochodzenia przez powodów roszczeń pieniężnych z tytułu bezumownego korzystania przez pozwaną z ich nieruchomości.

2. Legitymacja procesowa bierna. Legitymacja procesowa bierna strony pozwanej nie budzi wątpliwości jeśli chodzi o czasookres od powstania Republiki Serbii do momentu wydania powodom przedmiotowej nieruchomości. Natomiast problem występuje w odniesieniu do czasu poprzedzającego powstanie pozwanej Republiki Serbii. W okresie objętym pozwem na arenie międzynarodowej funkcjonowała Federalna Republika Jugosławii (którą stanowiły Republiki Serbii i Czarnogóry), a od 2003 r. pod nazwą Związku Państwowego Serbii i Czarnogóry. O ile Sąd drugiej instancji trafnie uznał, iż nota dyplomatyczna Ministerstwa Spraw

Zagranicznych Republiki Serbii z dnia 5 czerwca 2006 r. informująca polskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych o ogłoszeniu niepodległości państwa Czarnogóry oraz że na podstawie art. 60 Karty Konstytucyjnej Związku Państwowego Serbii i Czarnogóry, Republika Serbii jest spadkobiercą międzynarodowej osobowości prawnej Związku Państwowego Serbii i Czarnogóry, co również zostało potwierdzone przez Zgromadzenie Narodowe Republiki Serbii na posiedzeniu z 5 czerwca 2006 r., nie jest podstawą przyjęcie następstwa prawnego strony pozwanej w zakresie stosunków cywilnoprawnych, o tyle oparcie w tej materii rozstrzygnięcia na przepisie art. 370 k.p.c., bez uwzględnienia specyfiki wynikającej z prawa międzynarodowego publicznego w sytuacji, gdy powstają nowe państwa z dotychczasowego jednolitego tworu państwowego i bez poczynienia adekwatnych rozważań prawnych, nie zasługuje na akceptację. Aspekt międzynarodowy jaki ujawnił się w tej sprawie uniemożliwia przy ocenie dochodzonego roszczenia automatyczne przejście na grunt krajowego prawa prywatnego. Dlatego należy uznać za uzasadniony zarzut naruszenia art. 370 k.c., bowiem przypisanie pozwanej Republice Serbii odpowiedzialności w pełnym zakresie za czas sprzed powstania tego państwa było przedwcześnie.

Jakkolwiek w prawie międzynarodowym publicznym nie obowiązuje wyrażnie hierarchia źródeł prawa, to jednak przystępując do analizy podstaw prawnych sukcesji w odniesieniu do kwestii majątkowych (praw i obowiązków cywilnoprawnych nowych państw), trzeba wyjść od przyjęcia prymatu tzw. umowy dewolucyjnej, zawartej między państwem poprzednikiem a sukcesorem lub pomiędzy państwami sukcesorami. W razie braku takiej umowy należy kierować się normami zwyczajowymi, a w dalszej kolejności ogólnymi i powszechnie przyjętymi zasadami prawa cywilnego. Zwykle mienie państwowe nieruchome znajdujące się na terytorium państwa - sukcesora przechodzi na jego własność bez odszkodowania. Państwo - sukcesor powinno otrzymać również odpowiednią proporcjonalną część mienia poprzednika znajdującego się za granicą (np. budynki ambasad czy innych placówek). Nadto państwo - sukcesor powinien przejąć spłatę odpowiedniej części globalnego długu państwowego poprzednika.

Sąd drugiej instancji nie ustalił, czy w przedmiocie zobowiązań Związku Państwowego Serbii i Czarnogóry została zawarta pomiędzy Serbią i Czarnogórą

umowa międzynarodowa, a jeśli tak, to w jaki sposób unormowano odpowiedzialność obu państw w zakresie zobowiązań cywilnoprawnych powstałych w związku z funkcjonowaniem placówek dyplomatycznych. W razie braku takiej umowy należało poszukiwać rozwiązań prawnych w ewentualnych zwyczajach międzynarodowych, które są przecież źródłem prawa międzynarodowego - jako dowód ogólnej praktyki przyjętej za prawo. Zwyczaj powstaje bowiem z praktyki polegającej na działaniach lub zaniechaniach. Praktyka powinna być jednak stała i powszechna. Mogą się na nią składać np. międzynarodowe orzeczenia sądowe i arbitrażowe, które wpływają na tworzenie się prawa zwyczajowego w ten sposób, że rozwiązanie zastosowane w danym przypadku może być precedensem, zaś późniejsza praktyka może przejąć zastosowane przez sądy międzynarodowe rozumowanie. Pomocne w tej materii mogą być też zasady jakie oba państwa (Serbia i Czarnogóra) przyjęły przy podziale praw i zobowiązań publicznoprawnych (zarówno wewnętrznych, jak i w stosunku do innych państw) Związku Państwowego Serbii i Czarnogóry.

Należy bowiem odróżniać regulowane umowami międzynarodowymi zasady podziału zobowiązań cywilnoprawnych od oceny przesłanek odpowiedzialności podmiotu zobowiązanego, które podlegają regułom prawa prywatnego.

W celu stwierdzenia treści umowy dwustronnej Sąd *meriti* może zwrócić się o informację do Ministra Sprawiedliwości (art. 51a § 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych, j. t.: Dz. U. z 2018 r., poz. 23 ze zm.; dalej: „u.s.p.” w zw. z art. 27 ustawy z dnia 12 lipca 2017 r. o zmianie ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. poz. 1452; poprzednio art. 1143 § 1 k.p.c.), a w celu ustalenia obowiązywania zwyczajów międzynarodowych może zasięgnąć opinii biegłego (art. 51a § 3 u.s.p.; poprzednio art. 1143 § 3 k.p.c.).

Dopiero brak takiej regulacji w umowie międzynarodowej oraz brak zwyczajów międzynarodowych uzasadniać będzie zastosowanie ogólnych zasad prawa prywatnego. Co do zasady brak umowy międzynarodowej zawartej przez nowopowstałe państwa oraz brak zwyczajów międzynarodowych nie może oznaczać zwolnienia państw-sukcesorów od odpowiedzialności za zobowiązania

cywilnoprawne podmiotu prawa międzynarodowego, z którego się wydzieliły. Stanowiłoby to zaprzeczenie ogólnych zasad prawa prywatnego, a także sprzeciwiałoby się zasadzie ciągłości państwowej, która występuje, gdy z jednego państwa wydzielają się nowe byty państwowe i w efekcie prowadzą do utraty przymiotu państwa przez dotychczasowy podmiot prawa międzynarodowego. Nie jest więc wówczas wykluczone subsydiarne wykorzystanie normy zawartej w art. 10 ust. 2 ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. - Prawo prywatne międzynarodowe (j.t.: Dz. U. z 2015 r., poz. 1792 ze zm.), który stanowi, że jeśli nie można stwierdzić w rozsądnym terminie treści właściwego prawa obcego, stosuje się prawo polskie, w tym przypadku polskie prawo cywilne materialne, tym bardziej że nieruchomości, z którą związane są dochodzone przez powodów roszczenia znajduje się na terytorium Polski.

3. Stan dobrej wiary powinien istnieć przez cały okres korzystania z nieruchomości, gdyż z brzmienia art. 224 k.c. i art. 225 k.c. w zw. z art. 230 k.c. wynika możliwość przekształcenia się dobrej wiary w złą wiarę (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 2016 r., IV CSK 481/15 nie publ.). W dobrej wierze jest ten, kto powołując się na przysługujące mu prawo błędnie przypuszcza, że prawo to mu przysługuje, jeśli tylko owo błędne przypuszczenie w danych okolicznościach sprawy uznać należy za usprawiedliwione. Z kolei w złej wierze jest ten, kto powołując się na przysługujące mu prawo wie, że prawo to mu nie przysługuje albo też ten, kto wprowadzie ma świadomość co do nie przysługiwania mu określonego prawa, jednakże jego niewiedza nie jest usprawiedliwiona w świetle okoliczności danej sprawy. Dobrą wiarę wyłącza zarówno pozytywna wiedza o braku przysługującego prawa, jak i brak takiej wiedzy wynikający z braku należytej staranności, a więc niedbalstwa (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 lipca 2017 r., I CSK 360/14, nie publ.).

Przypisanie stronie pozwanej przymiotu złej wiary posiadania nieruchomości budynkowej poczynszy od 1 stycznia 1996 r. na podstawie pisma polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych z dnia 23 sierpnia 1995 r. skierowanego do Ambasady Federalnej Republiki Jugosławii jest wysoce wątpliwe, zwłaszcza w kontekście korespondencji polskiego MSZ ze Starostą Powiatu Warszawskiego, których treść nie była analizowana przez Sąd drugiej instancji. Mianowicie,

w piśmie z dnia 22 lutego 1995 r. wskazano, iż według pisma MGK z 1971 r. przedmiotowa nieruchomość została przekazana w użytkowanie wieczyste Ambasadzie Federacyjnej Republice Jugosławii na okres 30 lat. W powołanym piśmie MSZ z dnia 23 sierpnia 1995 r. jest mowa o porozumieniu z 1979 r. o wzajemnym zwolnieniu z czynszów, jakkolwiek zaznaczono, iż strona jugosłowiańska nie przydzieliła stronie polskiej działki w Belgradzie o wynikającej z bilansu wielkości 550 m². O zasadzie wzajemności w związku z otrzymaniem przez Polskę w Belgradzie prawa własności działki gruntowej i budynku, na której znajduje się ambasada, a także o prawie bezpłatnego użytkowania gruntu jest mowa w piśmie MSZ z dnia 31 stycznia 2000 r. do Starosty Powiatu Warszawskiego. Eksponowana przez stronę pozwaną zasada wzajemności, a pominięta przez Sąd drugiej instancji może mieć istotne znaczenie dla oceny charakteru wiary posiadania nieruchomości przez stronę pozwaną, nie tylko z uwagi na treść powołanych wyżej pism polskiego MSZ, ale także i art. 20 Konwencji Wiedeńskiej z dnia 18 kwietnia 1961 r. o stosunkach dyplomatycznych, stosownie do którego państwo przyjmujące powinno zgodnie ze swym ustawodawstwem ułatwić na swym terytorium nabycie przez państwo wysyłające pomieszczeń koniecznych dla jego misji bądź pomóc mu w uzyskaniu takich pomieszczeń w inny sposób. Kwalifikując charakter wiary posiadania strony pozwanej należy uwzględnić normy wynikające z prawa międzynarodowego, gdyż nieruchomość była wykorzystywana na cele misji dyplomatycznej. Nie jest wystarczające uwzględnienie wyłącznie aspektów wynikających z prawa prywatnego. W tym kontekście zawarte w piśmie z dnia 23 sierpnia 1995 r. stwierdzenie o konieczności uregulowania tytułu prawnego do nieruchomości nie uzasadnia przyjęcie złej wiary strony pozwanej, skoro w powołanym piśmie MSZ z 2000 r. wskazuje się na obowiązywanie zasady wzajemności. Zresztą według Sądu Apelacyjnego Polska akceptowała korzystanie przez pozwaną z tej nieruchomości, a jeśli tak to taka sytuacja wyklucza złą wiarą posiadania przynajmniej do momentu uzyskania wiedzy o istnieniu praw własności do tej nieruchomości innego podmiotu, aniżeli Skarb Państwa. Wątpliwości co do przypisania pozwanej złej wiary już w 1995 r. są tym większe, że Sąd drugiej instancji przyjmuje wstąpienie powodów w stosunek prawny łączący poprzednio

Skarb Państwa ze stroną pozwaną (str. (...)) uzasadnienia zaskarżonego wyroku). Jeśli bowiem istniał stosunek prawny, to nie może być mowy o bezumownym korzystaniu z nieruchomości do momentu, w którym powodowie, bądź ich poprzednik prawny dokonał stosownych czynności prowadzących do wygaśnięcia stosunku prawnego.

W tych okolicznościach, skarżąca trafnie zarzuca naruszenie art. 225 k.c. w zw. z art. 230 k.c., w sytuacji gdy w piśmie z dnia 23 sierpnia 1995 r., na podstawie którego Sąd drugiej instancji ustala istnienie świadomości pozwanej o braku przysługiwania jej tytułu prawnego do nieruchomości budynkowej nie ma mowy o aktualnym stanie prawnym nieruchomości i o roszczeniach własnościowych zgłoszonych przez L. F.

Ustalenie momentu, z zaistnieniem którego stronie pozwanej, bądź jej poprzednikowi prawnemu można przypisać świadomość braku tytułu prawnego uzasadniającego przymiot złej wiary ma zasadnicze znaczenie dla określenia daty powstania roszczenia o wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z tej nieruchomości.

Sąd drugiej instancji nie rozważał wpływu na wysokość wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości budynkowej okoliczności, iż poprzedniczka prawna powódki W. G. dopiero w dniu 13 maja 2005 r. zawarła umowę o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste, przy czym zgodnie z art. 27 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami do powstania użytkowania wieczystego konieczny jest wpis do księgi wieczystej. Oczywiście poprzedniczka prawna powódki W. G. była właścicielką budynku w dniu 1 stycznia 1996 r., ale prawa do gruntu, na którym ten budynek się znajduje, uzyskała później. W związku z tym, także i w tym zakresie słuszny jest zarzut naruszenia art. 230 k.c. w zw. z art. 225 k.c. i art. 224 § 2 k.c.

4. Zarzut potrącenia. Podniesienie zarzutu potrącenia w odpowiedzi na pozew jest równoznaczne ze złożeniem oświadczenia o potrąceniu, jeśli takie oświadczenie nie zostało złożone wcześniej. Również w przypadku zastępowania strony przez pełnomocnika procesowego założenie celowego działania mocodawcy w kierunku wygrania procesu pozwala przyjąć, że zakresem umocowania strona

objęła także złożenie w jej imieniu określonego oświadczenia woli, jeśli jest to niezbędne w ramach obrony jej praw w procesie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2004 r., I CK 181/03, nie publ.).

Z kolei przy przyjmowaniu przez pełnomocnika procesowego w imieniu mocodawcy oświadczeń kształtujących jego sytuację materialno-prawną, nie można rozszerzać zakresu pełnomocnictwa przez wykładnię celowościową, skoro z procesowego punktu widzenia rozszerzenie zakresu umocowania wywołujące skutek w postaci dojścia do adresata materialno-prawnego oświadczenia o potrąceniu, byłoby niekorzystne dla strony (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 2013 r., II CSK 476/12, nie publ.).

Ocena zakresu, czasu trwania i skutków umocowania następuje według treści pełnomocnictwa, a więc przy zastosowaniu dyrektyw językowo-logicznych oraz przepisów prawa cywilnego procesowego (w szczególności art. 91 pkt 1 k.p.c., zgodnie z którym pełnomocnictwo procesowe obejmuje z samego prawa umocowanie do wszystkich łączących się ze sprawą czynności procesowych, nie wyłączając powództwa wzajemnego, skargi o wznowienie postępowania i postępowania wywołanego ich wniesieniem, jak również wniesieniem interwencji głównej przeciwko mocodawcy), w tym w szczególności zasad dotyczących wykładni oświadczeń woli (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 23 lutego 2017 r., IV CZ 105/16, nie publ.).

Treść dokumentu pełnomocnictwa z dnia 13 sierpnia 2009 r. udzielonego przez stronę pozwaną adwokatowi J. F. wskazuje na szeroki zakres umocowania, który w kontekście okoliczności faktycznych związanych z jego udzieleniem uzasadnia przyjęcie, że obejmowało ono upoważnienie do złożenia w imieniu strony pozwanej także materialno-prawnego oświadczenia o potrąceniu wierzytelności z tytułu nakładów na przedmiotową nieruchomość z wierzytelnością z tytułu bezumownego korzystania z nieruchomości. Zgodnie z dokumentem pełnomocnictwa umocowanie obejmowało reprezentowanie strony pozwanej nie tylko przed sądami, ale również i osobami fizycznymi we wszystkich sprawach dotyczących nieruchomości położonej w W. przy Alejach (...).

Tak samo pełnomocnictwa udzielone przez powodów radcy prawnemu L. Ž. mają szeroki zakres, co uzasadnia przyjęcie, że pełnomocnik był upoważniony do odbioru oświadczenia materialno-prawnego pełnomocnika strony pozwanej o potrąceniu, bowiem zgodnie z dokumentami pełnomocnictw, dotyczą one reprezentowania we wszystkich postępowaniach we wszelkich sprawach związanych z dochodzeniem roszczeń z tytułu bezumownego korzystania z budynku oraz we wszelkich sprawach związanych z rozliczeniem nakładów poczynionych na budynek w okresie od początku 1945 r. Wymownym potwierdzeniem tak określonego zakresu pełnomocnictw udzielonych przez powodów jest odniesienie się przez ich pełnomocnika już w pozwie do ewentualnego zarzutu potrącenia. Należy zauważyć, że jeszcze przed złożeniem przez L. F. wniosku o zawezwanie do próby ugodowej o zapłatę wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości Ambasada Republiki Serbii i Czarnogóry podnosiła kwestie rozliczenia nakładów.

Jeśli chodzi o materialną zasadność zgłoszonego zarzutu potrącenia, Sąd drugiej instancji podniósł, iż strona pozwana nie wykazała następstwa prawnego po byłej Jugosławii, której władze dokonywały nakładów na tą nieruchomość. Z twierdzeń stron wynika, że w dniu 29 czerwca 2001 r. w Wiedniu została zawarta pomiędzy państwami powstałymi po rozpadzie Jugosławii umowa sukcesji, która powołała Komisję ds. sukcesji po byłej Jugosławii, której przedmiotem działalności jest wypracowanie zasad podziału pasywów oraz praw rzeczowych do nieruchomości stanowiących siedziby ambasad byłej Jugosławii. Powyższe kwestie mają znaczenie dla niniejszego postępowania, w tym sensie, że od ustaleń w tej materii uzależniona jest ocena roszczeń pod kątem prawa materialnego. Sąd Apelacyjny zaniechał poczynienia ustaleń co do zakresu przedmiotowego działalności tej Komisji, w szczególności, czy jej przedmiotem jest sprawa dotycząca roszczeń z tytułu nakładów poczynionych przez władze byłej Jugosławii na nieruchomości znajdujące się w innych krajach, które były siedzibą misji dyplomatycznych oraz czy zostało zawarte w tej sprawie porozumienie o znaczeniu umowy międzynarodowej. W tym celu konieczne może okazać się przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego z prawa międzynarodowego. Jednak brak w tej materii umowy międzynarodowej nie powinien tamować rozpoznania

podniesionego zarzutu potrącenia, przy uwzględnieniu w dalszej kolejności zwyczajów międzynarodowych, a w ich braku roszczenie objęte zarzutem potrącenia powinno być ocenione z uwzględnieniem podstawowych zasad prawa prywatnego. Wszak tak, jak przy zobowiązaniach związanych z działalnością państwa, z którego wydzieliły się inne państwa i doprowadziły do utraty jego bytu prawnego, nowe państwa przejmują jego zobowiązania o czym była mowa przy rozważaniach prawnych odnoszących się problematyki legitymacji procesowej biernej, tak samo utrata bytu prawnego państwa, z którego wydzieliły się inne państwa prowadzi do przejścia na te państwa jego aktywów. Brak fizycznego podziału aktywów umową międzynarodową współpracujących państw nie oznacza, że z tego tylko powodu roszczenie jednego z państw współpracujących, stanowiące te aktywa skierowane przeciwko podmiotom trzecim jest bezzasadne.

Oceniając zarzut przedawnienia roszczenia dochodzonego przez stronę pozwaną w formie zarzutu potrącenia należy mieć na względzie art. 502 k.c.

5. Sąd drugiej instancji nie naruszył art. 123 § 1 k.c. i trafnie przyjął, że poprzedniczka prawna powódki W. G. złożyła skuteczny wniosek z dnia 30 grudnia 2005 r. o zawezwanie do próby ugodowej w przedmiocie zapłaty wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z przedmiotowej nieruchomości w okresie poczynszy od 1 stycznia 1996 r. Kodeks postępowania cywilnego nie zawiera przepisów, które regulowałyby problematykę sposobu doręczeń obcemu państwu w razie występowania w charakterze strony procesu sądowego. Możliwe jest więc dokonywanie doręczeń drogą dyplomatyczną za pośrednictwem polskiego przedstawicielstwa dyplomatycznego w państwie pozwanym lub przedstawicielstwa dyplomatycznego pozwanego państwa w Polsce.

Należy zauważyć, że wniosek ten został doręczony Republice Serbii za pośrednictwem jej Ambasady. Z protokołu posiedzenia wynika, że zawiadomienie o terminie posiedzenia i odpis wniosku o zawezwanie do próby ugodowej został odebrany za pośrednictwem Ambasady. W tamtym postępowaniu strona pozwana nie kwestionowała sposobu doręczenia. Jeśli chodzi zaś o przepis art. 1134 k.p.c. w wersji obowiązującej w czasie postępowania o zawezwania do próby ugodowej, to normował sposób doręczenia pism procesowych, w ramach

międzynarodowej pomocy prawnej, osobom przebywającym w Polsce, które nie podlegały sądom polskim. Tymczasem, jak ustalono w tej sprawie Republice Serbii nie przysługuje immunitet jurysdykcyjny. W momencie złożenia wniosku o zawezwanie do próby ugodowej istniał Związek Państwowy Serbii i Czarnogóry. Określenie strony wezwanej do próby ugodowej jako Federacyjnej Republiki Serbii i Czarnogóry samo w sobie nie może być uznane za bezskuteczne, skoro przed wniesieniem do Sądu wniosku o zawezwanie do próby ugodowej, Ambasada Serbii i Czarnogóry prowadziła korespondencję w przedmiocie roszczeń o wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z nieruchomości i z tytułu rozliczenia nakładów, nie kwestionując tej nazwy.

6. Istotna zmiana siły nabywczej pieniądza, jako zasadnicza przesłanka zastosowania art. 358¹ § 3 k.c. jest zwrotem niedookreślonym, gdyż nie została ustawowo zdefiniowana. Wypełnienie jego zakresu zostało pozostawione sądom. Celem sądowej waloryzacji jest usunięcie negatywnych konsekwencji zaistniałej zmiany siły nabywczej pieniądza przez przywrócenie świadczeniu jego pierwotnej siły nabywczej. Przedmiotem waloryzacji jest określone suma pieniężna - świadczenie pieniężne, będące przedmiotem zobowiązania od chwili jego powstania, obejmujące nominalną sumę. Oceny siły nabywczej pieniądza należy dokonywać z uwzględnieniem sytuacji na rynku określonych dóbr materialnych, które zawsze przedstawiają określoną wartość realną. O tym, czy istnieją podstawy do kształtującej ingerencji sądu decydować powinny okoliczności związane z charakterem i celem zobowiązania (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 czerwca 2015 r., I CSK 586/14, nie publ.).

Dokonana przez Sąd drugiej instancji waloryzacja z ustaleniem w reformatoryjnym wyroku terminu płatności zwaloryzowanej kwoty na datę wyrokowania Sądu pierwszej instancji była korzystna dla strony powodowej. Otóż podstawą waloryzacji świadczenia za okres od 1 stycznia 1996 r. do 31 maja 2009 r. stanowiła kwota 15 386 368 zł, która po zwaloryzowania odpowiada kwocie 19 532 589 zł. W okresie od 21 lutego 2009 r. do 23 grudnia 2014 r. ustawowe odsetki wyniosły 13% w skali roku (por. rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 grudnia 2008 r. w sprawie określenia wysokości odsetek ustawowych, Dz. U. 2008, Nr 220, poz. 1434), a w okresie od 24 grudnia 2014 r. do 1 września 2015 r.

8% (por. rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 16 grudnia 2014 r. w sprawie określenia wysokości odsetek ustawowych, Dz. U. 2014, poz. 1858). Kwota ustawowych odsetek za okres od 21 lutego 2009 r. do dnia 2 września 2015 r. od kwoty 15 386 368 zł przekracza kwotę 12 000 000 zł. Suma należności głównej niezwaloryzowanej 15 386 368 zł oraz ustawowych odsetek od tej kwoty za okres od 21 lutego 2009 r. do 2 września 2015 r. i kwoty ustawowych odsetek (od 1 stycznia 2016 r. odsetek za opóźnienie) od kwoty 15 386 368 zł poczynsz od 3 września 2015 r. znacząco przekracza sumę zasądzonej kwoty zwaloryzowanej - 19 532 589 zł i kwoty ustawowych odsetek od tej kwoty za okres od 3 września 2015 r. (od 1 stycznia 2016 r. odsetek za opóźnienie). Dlatego nie mogło dojść do naruszenia art. 358¹ § 3 k.c., gdyż w ostatecznym rozrachunku zaskarżone orzeczenie jest w tym zakresie korzystne dla strony pozwanej.

7. Sąd pierwszej instancji zasądzając na rzecz powodów H. O., J. G., G. G., A. G. i M. G. należności główne w kwotach po 682 791,52 zł określił w sentencji, iż są to wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości w okresie od 1 stycznia 1996 r. do 12 marca 2010 r. Sąd drugiej instancji w tym zakresie oddalił apelację. Podkreślił, że popełniony przez Sąd pierwszej instancji błąd w opisie okresu świadczenia nie miał wpływu na prawidłowość wyliczenia należności, ponieważ kwota 682 791,52 zł odpowiada sumie udziału 1/100 części w tej nieruchomości w okresie od dnia 28 października 2005 r. (data nabycia przez powodów udziału w 1/100 części w przedmiotowej nieruchomości) do dnia 26 września 2006 r. (data zawarcia umowy częściowego zniesienia współwłasności, w wyniku którego powodowie stali się współwłaścicielami po 1/6 części) oraz udziału w 1/6 części w okresie od 27 września 2006 r. do 12 marca 2010 r. Strona pozwana nie wykazała, by Sąd drugiej instancji popełnił w tej materii błędy rachunkowe. W efekcie za bezzasadne w tym zakresie należało uznać zarzuty naruszenia art. 224 § 2 k.c. w zw. z art. 225 k.c. i art. 230 k.c., skoro faktycznie na rzecz tych powodów nie zostało zasądzone wynagrodzenie za bezumowne korzystanie za okres sprzed nabycia przez nich udziałów. Z tego też względu, bezprzedmiotowy w stosunku do tych powodów okazał się zarzut naruszenia art. 123 § 1 k.p.c. w zw. z art. 209 k.c.

8. Braki w zakresie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, które wymagają uzupełnienia dla prawidłowego zastosowania prawa materialnego, mogą implikować ponowną ocenę zarzutu opartego na przepisie art. 5 k.c., zważywszy na stopień zniszczenia budynku działaniami wojennymi i jego odbudowę przez władze Jugosławii. Sąd drugiej instancji nie poczynił w tej materii stanowczych ustaleń. Jedynie w rozważaniach prawnych powoływał się ogólnie na 70% zniszczenia.

O prawidłowym zastosowaniu prawa materialnego można mówić dopiero wówczas, gdy ustalenia stanowiące podstawę wydania zaskarżonego wyroku pozwalają na ocenę tego zastosowania. Tym samym brak stosownych ustaleń faktycznych uzasadnia zarzut skargi kasacyjnej naruszenia prawa materialnego przez jego niezastosowanie (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 2013 r., III CSK 147/12, nie publ. oraz przywołane tam orzecznictwo).

Z tych względów, Sąd Najwyższy w części uwzględniającej skargę kasacyjną orzekł na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 1 i 2 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c., a w zakresie w jakiej doszło do odrzucenia skargi kasacyjnej na podstawie art. 398⁶ § 3 w zw. z § 2 k.p.c. Skarga kasacyjna w zakresie w jakiej dotyczyła orzeczenia w przedmiocie sprostowania jest niedopuszczalna (por. art. 398¹ § 1 k.p.c.)

jw